

LUCRĂRILE SIMPOZIONULUI INTERNAȚIONAL

**RELAȚII ROMÂNNO-UCRAINESE
ISTORIE ȘI CONTEMPORANEITATE**

**РУМУНСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ
ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ**

**ROMANIAN-UKRAINIAN RELATIONS
HISTORY AND PRESENT**

SATU MARE, 26-28 FEBRUARIE 2016

EDITORI

**Irina Liuba HORVAT / Ирина Люба ГОРВАТ
Anastasia VEHESH / Анастасія ВЕГЕШ**

**EDITURA MUZEULUI
SĂTMĂREAN**

**EDITURA ECOU
TRANSILVAN**

LUCRĂRILE SIMPOZIONULUI INTERNAȚIONAL

**„RELAȚII ROMÂNNO-UCRAINENE. ISTORIE ȘI
CONTEMPORANEITATE”**

**«РУМУНСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ.
ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ»**

**„ROMANIAN-UKRAINIAN RELATIONS.
HISTORY AND CONTEMPORANEITY”**

SATU MARE, 26-28 FEBRUARIE 2016

EDITORI

Irina Liuba HORVAT / Ірина Люба ГОРВАТ

Anastasia VEHESH / Анастасія ВЕГЕШ

Editura Muzeului Sătmărean

Satu Mare

Editura Ecou Transilvan

Cluj Napoca

2016

CUPRINS / ЗМІСТ / CONTENTS

- Cuvânt înainte / Вступне слово / Foreword** 13
Микола Вегеш / Mykola Vehesh
- Володимир Задорожний / Volodymyr Zadorozhnyi** 19
Румунсько-українські відносини: спогади Володимира Задорожного про наукові взаємини істориків (за матеріалами симпозіумів – конференцій)
Romanian-Ukrainian relations: memories prof. Volodymyr Zadorozhnyi relations scientific historians (after materials symposiums and conferences)
Relații româno-ucrainene: amintirile prof. Volodymyr Zadorozhnyi despre relațiile științifice ale istoricilor (după materialele simpozioanelor și conferințelor)
- Оксана Ферков / Okszana Ferkov** 23
«Марамороські дипломи...» Яноша Мігали як джерело дослідження земельно-майнових відносин Мараморощини доби Анжу та Люксембургів
“Maramureș diplomas...” János Mihályi as source for the research of the property relationships in Maramureș during the Anjou and Luxembourg dynasties
„Diplomele maramureșene...” Ioan Mihályi ca sursă de cercetare a relațiilor funciare și de proprietate din Maramureș în perioada domniei dinastiilor Anjou și Luxemburg
- Володимир Гуцул / Wolodymyr Hucul** 33
Виправа до Молдавії 1497 року польського короля Яна-Ольбрахта Ягеллона: проблеми та інтерпретації
Moldavian campaign of polish king Jan-Olbracht in 1497: problems and interpretations
Campania moldovenească a regelui polon Jan-Olbracht în 1497: probleme și interpretări
- Володимир Мойжес / Volodymyr Moizhes** 43
Культурно-хронологічні горизонти багатощарового поселення Ужгород-Горяни (Урочище Ротонда)
Cultural and Chronological Horizons of Multi-Layer Settlement of Uzhhorod-Horyany (Rotonda Tract)
Orizonturile cultural-cronologice ale așezării multistratificate de la Ujgorod-Goryany (Rotunda)

«Марамороські дипломи...» Яноша Мігалі як джерело дослідження земельно-майнових відносин Мараморощини доби Анжу та Люксембургів

Оксана Ферков / Okszana Ferkov¹

“Maramureș diplomas...” János Mihályi as source for the research of the property relationships in Maramureș during the Anjou and Luxembourg dynasties. *In the second half of the 19th and the first half of the 20th centuries, several important scientific studies about the history of the Maramures were published. Among these, a special attention deserves the works of Ioan (János) Mihályi. In 1901 Ioan Mihályi published the collection of sources „Maramures Diplomas” and on its basis the „History of the Maramures” in 1910. The researcher raised a number of issues regarding the medieval history of the Maramures and published many documents which today are no more available. Most of the documents from the publication of Ioan Mihályi are royal charters from the 14th and 15th centuries. In these documents we found records about land donations, noble titles and others. This group of documents describe the social history of the Maramures, in a period when gentry land ownership was formed. The author remarks that the social stratification and the land-property relations in the Maramures county in the 14th and 15th centuries had a certain specificity. The society was a result of financial resources from the noble and knezial landholdings. Both ranks were result of royal gifts. The documents submitted by Ioan Mihályi reflect a certain stage of the formation of this particular system of noble society. The certificates issued or reissued by King Louis the Great fixed the new landowners and confirmed the right of possession bestowed by the previous king. Instead, the documents issued during the reign of Sigismund of Luxembourg dealt, in most of the cases, with disputes between landowners, old and the new owners, neighbours, etc.*

„Diplomele maramureșene...” Ioan Mihályi ca sursă de cercetare a relațiilor funciare și de proprietate din Maramureș în perioada domniei dinastiilor Anjou și Luxemburg. *Dovada cercetării istoriei Maramureșului este reprezentată de apariția mai multor studii științifice valoroase în a doua jumătate a secolului XIX și primul deceniu al secolului XX. Printre acestea, o atenție deosebită trebuie acordată cercetărilor lui Ioan Mihalyi. În 1901, a publicat lucrarea sa de referință „Diplomele Maramureșene” și, pe baza ei, în 1910 – „Istoria Maramureșului”. Cercetătorul a ridicat zeci de probleme ale istoriei medievale a Maramureșului și a introdus în circulația științifică numeroase documente care nu sunt disponibile în prezent. Cea mai mare parte a documentelor din lucrarea lui Ioan Mihalyi este reprezentată de diplomele regale din secolele XIV-XV. În ele sunt prezentate donațiile generoase de pământuri, titlurile de proprietate și funcțiile nobiliare. Această grupă de documente reprezintă istoria socială a Maramureșului în etapa formării sistemului proprietății funciare a nobilimii. Autorul articolului remarcă faptul că structura societății comitatului Maramureș și a relațiilor de proprietate funciară din secolele XIV-XV aveau o caracteristică specifică. Societatea a fost rezultatul surselor de proprietate funciară nobiliară și*

¹ Okszana Ferkov, Phd., Universitatea Națională din Ujgorod, Ucraina

Оксана Ферков, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Ужгородського національного університету, Україна

cnezială, ambele fiind rezultatul unor cadouri regale. Documentele prezentate de Ioan Mihalyi reflectă doar o etapă a formării acestui sistem particular al societății nobile. Este remarcabil faptul că diplomele emise sau emise repetat de către regele Ludovic cel Mare fixează pe noii proprietari, confirmă dreptul de proprietate pentru cele acordate de către regele precedent. În schimb, documentele din perioada domniei lui Zigmund, în cele mai multe cazuri, fixează litigiile dintre proprietarii funciari, dintre cei vechi și noi, dintre vecini etc.

Keywords: Maramures, Ioan Mihalyi, Vlachs, Romanians, knezial landholding, voivode Bogdan, voivode Dragos.

Cuvinte cheie: Maramureș, Ioan Mihalyi, valahi, români, proprietate funciară cnezială, Bogdan Vodă, Dragoș Vodă.

Марамороський комітат як адміністративно-територіальна одиниця Угорського королівства сформувався тільки у XIV ст. Документ, що вперше згадує назву «Мараморош» (Maramoros) датується кінцем XII ст., це розповідь короля Емеріха (1196-1204) про походи під час полювання у цьому краї в 1199 р.² Впродовж XII-XIII ст. на території Мараморощини ще не було великих землевласників, а край був у виключному володінні короля, в цілому ці землі були малозаселеними. Згодом цей східний регіон Угорського королівства став об'єктом переселення різних соціальних груп та етносів. Процес колонізації східних окраїн набув державно-стратегічного значення після монгольської доби. Віддані королю нобілі (дворяни) отримали значні земельні володіння, де закладали початки новим селам та містечкам. На Мараморощині з'явилися перші саксонські колоністи. З цього часу Мараморощина перестає бути виключно королівським доменом. Земельно-майнові відносини вкрай ускладнюються.

Історія Мараморощини здавна привертала увагу дослідників. Перші праці з минулого краю з'явилися у XVIII ст. Цінний фактологічний матеріал міститься у працях М. Бела, М. Тордаї Балого, І. Шімонича, Г. Венцела.

З другої половини XIX ст. в угорській історіографії відбувалася регіоналізація історичних досліджень. Якщо до цього вчені писали загальну історію Угорщини, то тепер спостерігається вивчення минулого різних частин держави. Зокрема, була написана історія Березької жупи Т. Легоцьким³, окремі питання історії Угочанського комітату знайшли висвітлення у працях А. Комаромі⁴, історію Марамороського комітату подав І. Сіладі⁵.

Наприкінці XIX ст. з'явилися десятки різного роду науково-популярних та наукових повідомлень. Їх поява, крім зацікавленості історією, пояснюється святкуванням Мілленіуму угорської держави. Такі видання, крім популяризації історичних пошуків, звісно переслідували і політичні цілі.

² Szilágyi István, *Máramaros egyetemes leirása*, Budapest, 1876, Old. 16; Sebestyén Zsolt, *Máramaros megye helységneveinek etimológiai szótára*, Nyiregyháza, Bessenyei Könyvkiadó, 2012, Old. 5.

³ Lehoczky Tivadar, *Beregvármegye monographiája*, Ungvár, 1881-1882, 1-3 köt.

⁴ Komáromi András, *Ugocsa vármegye keletkezése*, In.: *Nagyszöllös. „Ugocsa”*, 1886, Nr. 11-15; *Nyalábvár és uradalom. Századok*, 1894 (XXVIII), Old. 492-519; ect.

⁵ Szilágyi István, *Máramaros egyetemes leirása*, Budapest, 1876, 345 Old.

Втім, ще з 70–80-х рр. XIX ст. під керівництвом Угорського Історичного Товариства (Magyar Történelmi Társulat) розпочалася цілеспрямована робота по виявленню, нагромадженню та опрацюванню джерел з історії регіонів держави. Зокрема, здійснені наукові експедиції у регіони Угорщини, у тому числі в Мараморощину (1889 р.). Матеріали таких експедицій друкувалися у відповідних випусках вісника історичного товариства «Сазадок». Значна частина матеріалів – звіти про результати пошуків учасників експедиції, про виявлені джерела, етнографічні і фольклорні матеріали, досягнення у вирішенні важливих питань історичного минулого.

У звітах експедиції опубліковано «Дослідження марамороських грамот» Яноша Мігалі (Іоан Мігалі де Апша (1844-1914))⁶. Вчений опрацював архівні фонди Марамороської жупи, сімейні архіви графів Телекі, Долгаї тощо. Виявленні ним документи репрезентували різні аспекти минулого Мараморощини: релігійну історію, соціальні відносини тощо. На жаль, обмаль таких документів, які дозволяли б судити про події до XIV ст.

Отже, ця джерелознавча розвідка стала ніби передумовою для подальших досліджень з історії Марамороського краю. Трохи згодом, у 1901 р., Я. Мігалі опублікував джерелознавчий збірник «Марамороські дипломи...»⁷. Отже, праці Я. Мігалі та його колег є свідченням пошквалювання історико-джерелознавчих досліджень у кінці XIX-початку XX ст. Угорським вченим порушено десятки проблем середньовічної історії Мараморощини, введено до наукового вжитку масу документів, які малодоступні сьогодні.

У передмові до збірника джерел Я. Мігалі обґрунтував вибір хронології тим, що «джерел з історії попередніх століть, у яких згадується назва «Мараморош» дуже мало і вони настільки розпорошені, що зібрати їх ще не вдалося»⁸. А практичне значення також можна підтвердити словами самого автора: «не можна навіть думати про написання історії Мараморощини доки не зібрані і видані історичні матеріали з його минулого»⁹.

З часу появи збірника документів «Марамороські дипломи...» пройшло понад сто років. Дослідницька методологія та застосовані Я. Мігалі методи згідно сучасного стану історіографії не витримують критики. Зауважимо, що навіть сучасники Я. Мігалі, зокрема Д. Петровай, критично відгукнулися на джерелознавчо-дослідницьке видання «Марамороські дипломи...». Однак слід визнати, що Я. Мігалі зробив потрібну і корисну справу – зібрав у міру своїх можливостей (він не був професійним істориком) найдавніші писемні джерела стосовно Мараморощини. Опублікувавши їх, хоч і без належної критики, зберіг для науки і культури.

⁶ Mihályi János, *Tanulmány Máramarosi oklevelekből, Századok*, 1889, Old. 57-67.

⁷ Mihályi János, *Máramarosi diplomák a XIV. és XV. Századból, M.-Sziget: Májer és Berger könyvnyomda*, 1900, 674 Old.; Mihályi de Apşa I., *Diplome maramureşene din secolele XIV şi XV*, Ediția a IV-a, Cluj-Napoca, 2009, p. 674.

⁸ Mihályi János, *Máramarosi diplomák...*, VII Old.

⁹ *Ibidem*.

Отже, спираючись на документи збірника «Марамороські дипломи...», спробуємо визначити особливості становлення системи землеволодіння в Мараморощині у період XIV-середини XV ст., тобто добу Анжу та Люксембургів. При цьому сфокусуємо увагу на окремих знакових епізодах середньовічної історії Марамороського краю. Не ставимо за мету дати вичерпну характеристику проблеми, запропонована скромна стаття швидше окреслить ті моменти, на які варто звернути критичну дослідницьку увагу у майбутньому.

Зауважимо, що визначена нами проблема, як в цілому науковий доробок Я. Мігалі, ще чекає свого дослідника.

Основну масу документів збірника Я. Мігалі, становлять королівські грамоти. У них зафіксовані щедрі дарування – земель, титулів, посад. Власне на основі цієї групи документів можна простежити соціальну історію Мараморощини вказаного періоду, адже формування системи землеволодіння є складовою соціальної історії.

Отже, через своє природно-географічне положення Мараморощина стала об'єктом колонізації відносно пізно. В останні десятиліття доби Арпадовичів встановлено королівську монополію на видобуток солі, зокрема із копалень Мараморошу. У долині Тиси та Ізи було засновано поселення, які невдовзі стали коронними містами і впродовж XIV ст. сюди поселилися німці-саксонці (або саси). Чи не перші їх поселення були неподалік від Хуста у Вишкові. Так, ще король Ендре III (1290-1301) грамотою від 1300 року захищає гостей (*hospes*) Вишкова, які поселилися на ці землі і «повертає у королівське володіння Вишково, замок і село»¹⁰. Як відомо, на кінець Середньовіччя цей етнос цілком асимілювався.

Суттєві зміни сталися у розвитку Марамороського комітату в 30 роках XIV ст., коли король Карл Роберт Анжуйський (1301/1310-1342) започаткував активну колонізаторську політику, точніше на малозаселених королівських або вже конфіскованих від переможених опозиційних аристократів землях поселив «надійних людей» різних етносів, зокрема румунів. Кенезіальна система гармонійно вписалася у політику держави. Кенез приводив необхідне число простого люду і поселяв їх на визначені королем землі. Так, 22 вересня 1326 р. король дарує кенезу Санісло сину Стана землю Сурдок. Одночасно звільняє його від усіх тягарів і дозволяє збирати податки з населення цих земель¹¹. Отже, тут ми бачимо докази існування практики кенезіату в Мараморощині. Важливо, що у примітках до цього документу Я. Мігалі роз'яснює читачу суть цієї системи.

Саме в цей період на території Марамороського комітату масово з'являються волохи/румуні¹². В угорській історіографії на початку XX ст.

¹⁰ *Idem*, Old. 3-4.

¹¹ *Idem*, Old. 6-7.

¹² Румунська історіографія дотримується думки, що самоназва румунського етносу завжди була «румуні». А термін «волох» (*voloch*), що фігурує у середньовічних актових документах є назвою вживаною сусідніми етносами стосовно румунів. Впродовж XX ст. етнологи, історики

утвердилася думка, що перші групи румунів прибули до Угорщини на за-прошення короля Ласло IV (1272-1290) у 1285 р.¹³ За участь в успішному поході проти ногайців, татар король дарував їм марамороські володіння. Угорські актові джерела не говорять про це заселення, але дослідник Дьордь Петровай, використовуючи молдавські літописи, стверджував, що невдовзі один з волохів – Драгош переселився на молдовські землі і заснував там воєводство¹⁴.

Наступна хвиля волоського заселення припадає на часи правління Карла Роберта. Серед прибулих був воєвода Ердо та його брат Стан. Грамот про перші володіння воєводи Ердова у Марамороші немає. У книзі «Марамороські дипломи...» Я. Мігалі подає грамоту 1345 р., якою король Людовік підтверджує право синів воєводи Ердова Апрушата і Марушата та брата Ердова Стана та Міки сина Стана у кенезіаті Сарвассо, що нібито було дароване Карлом Анжуйським¹⁵.

Наступним доказом присутності волохів/румунів на землях Мараморощини є грамота від 1336 р. Король Карл Роберт наказує провести опис меж земель Бедо (Бедевлі) на користь румунів Драга і Драгуша, які є на королівській службі¹⁶. Я. Мігалі вважає, що це той самий Драгуш, який був воєводою Молдови і володарював там у 1359-1360 рр. Підтвердженням цього може служити документ від 20 березня 1360 р., яким вже король Людовик Великий (1342-1382) дарує «як нові дарування сину марамороського воєводи Дюлі Драгушу і його синам Дюлі і Ласло за вірну службу, яку вони несли для відновлення Молдови володіння Слатіна, Бреб, Копачфалва, Десехаза, Гернечхаза, Шугатагфалва із правом збирання пятдесятини і інших податків...»¹⁷.

Звичайно, історія з Драгом та його суперником Богданом є відомою, але для повної ясності нагадаємо, що приблизно у 1335 р. воєвода Богдан з дозволу короля Карла Роберта прибув зі своїм народом до Мараморощини і поселитися тут¹⁸. Існує думка, що він був заручником від волоського воєводи Басараба¹⁹. Вчені припускають, що він прибув до Мараморощини із

довели, що вживана у документах назва «волох», «олаг» не завжди ідентифікує румунів. Під такою назвою могли бути позначені русини, або інші етноси, які займалися вигінним скотарством. Професор М. Тиводар вважає, що «волохи» були полетнічним народом. Див про це. Тиводар М. *Етнічні традиції у скотарстві*, М. Тиводар, *Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат: в 4т. Т. 2: Етнологія та мистецтвознавство*. Львів: Афіша, С. 52-123.

¹³ Petrovay György, *A máramarosi oláhok. Betelepedésük, vajdáik és kenézeik*, Századok, 1911, Old. 613.

¹⁴ *Idem*, Old. 613.

¹⁵ Mihályi János, *Máramarosi diplomák...*, Old. 20.

¹⁶ *Idem*, Old. 13.

¹⁷ *Idem*, Old. 37.

¹⁸ Györfy György, *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. IV*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1998, 114 Old.

¹⁹ *Див.:* Szabó Zoltán, *Máramaros a népek találkozója*, http://epa.oszk.hu/00400/00458/00361/pdf/Korunk_EPA00458_1940_03_222-227.pdf.

великим числом супроводу, бо заселення тривало від 1 листопада 1334 р. до 15 серпня 1335 р.²⁰.

Ім'я Богдана вперше з'являється у грамоті 1343 р.²¹ Король Людовік називає його «колишнім марамороським воєводою і зрадником (*poster infidelis*). Документ не вказує на причину невірності. Невдовзі, у 1349 р., Людовік ще все використовує означення *infidelis*²². Після цього документи тривалий час не говорять про Богдана. Чергова подія, пов'язана з воєводою, датується 1365 р., коли король позбавляє Богдана і його синів права на володіння частиною Коньхи і передає ці землі синам воєводи Саса Балку та його братам²³.

Інший волоський воєвода Драг (родич Богдана), який поселився у цьому краї дещо раніше, зазнав нападу загонів Богдана і вимушений був тікати до Молдови.

Ще у 1352 р. король Людовік Великий доручив воєводі Драгу очолити прикордонну провінцію, створену у молдовських землях (були залежними від угорського короля). Відповідно це викликало обурення Богдана, який у 1359 р. залишив Мараморошину, вигнав Драга з Молдови і створив Молдовське румунське князівство. Королю не вдалося усунути Богдана, зламати його сили. Тож нічого більше не залишалось як поновити у воєводстві Мараморошу онуків Драга, синів Саса. Як відшкодування, у 1365 р. Людовік дарував їм вже на правах дворянського володіння землі, залишені Богданом. Брати Балк та Драг були останніми румунськими воєводами Мараморошини. Титул воєвод вони мали до самої смерті, але інститут воєводства зник раніше, бо ж брати вже стали і наджупанамі комітату²⁴. Саме цей Драг був засновником роду Драгфі²⁵.

Отже, Драг та Балк поєднували воєводство і державну посаду наджупана, навіть стали комендантами стратегічно важливого замку регіону – Хуста. Села у долині Тиси між Рікою і Теремблею належали до хустського володіння (домінії) (Іза, Стеблівка, Буштино, Терембля, Дулово). Спочатку це були володіння короля, а згодом право умовного володіння, як зазначають документи, згідно зі «звичаями Марамороської землі», отримували кенези. Зміна статусу цих сіл сталася, ймовірно, в середині XIV ст. Села були відрізані, від'єднані від королівського домену. Поряд із селами, які існували раніше, наприкінці XIV ст. виникають нові. Вони вже є володіннями кенезів, їх частина навіть має немеський (дрібно дворянський) соціальний і майно-

²⁰ Makkai László, *Az erdélyi románok a középkori magyar oklevelekben*, http://eda.eme.ro/bitstream/handle/10598/28517/EME_ETF157_MakkaiLaszlo_Az_erdelyi_romanok_a_kozepkori_magyar_oklevelekben.pdf?sequence=1.

²¹ Mihályi János, *Máramarosi diplomák...*, Old. 17.

²² *Idem*, Old. 26.

²³ *Idem*, Old. 56-58.

²⁴ Bélay Vilmos, *Máramaros megye társadalma és nemzetiségei. A megye betelepülésétől a XVIII. század végéig*, Budapest, 1943, Old. 21

²⁵ C. Tóth Norbert, *Szász vajda utódainak felemelkedése és bukása*. In: Hegyi Géza, W. Kovács András (Szerk.), *A Szilágyság és a Wesselényi család (14-17. század)*, Kolozsvár, 2012, Old. 135-166.

вий статус. Зокрема відомо, що більшість сіл, як придаток Хустського замку, є у володінні Балка, Драга і Яноша. Здобули вони ці села не одномоментно, а впродовж декількох років, ймовірно від 70-х рр. XIV ст.²⁶, серед них: Іза, Стеблівка, Буштино, Вонігово, Тересва, Тересва, Нижня Апша, Верхнє Водяне, Біла Церква, Бичків, Рона де Жос, Рона де Сус.

Драги мали «великий апетит» і бажали здобути якнайбільше земель, навіть вимагали у короля розширення територіальних меж свого кенезіату за рахунок суміжних королівських володінь. За документами відомо про постійні земельні конфлікти між Драгами і кенезами Мараморощини та й Березького комітату. Тривало це до 1405 р., потім вони переселилися до Белтек (Красна Белтек, суч. Beltiug, Румунія), Нялаб (суч. Королево) і Ковара (Cărbunari, Румунія).

На основі матеріалів збірника «Марамороські дипломи...» помічаємо, що у 1373 р. король Людовік передає синам покійного воеводи Саса Балку, Драгу і Яношу володіння Коньха та прилеглі землі, а також села Бочко, Феерхаза, Тарацкез, Буштязаз²⁷. Передачі володінь ніхто не перешкодив, межі сіл Йоод, Вішо, Борша та інших позначені.

Хронологічно останній документ про отримання Драгами права на володіння селами на території Мараморощини датується 2 квітня 1402 р.²⁸, це наказ палатина Бубека Детріка про «введення у право володіння» синів воеводи Балка – Деметера і Шандора та синів магістра Балка – Дьордя і Шандріна та синів марамороського румуна Яноша Ласло наступними селами і полонинами: Занаф, Кевеш Лігет, Мочар, Канч, Красна, Зідо, Апшахаза, Фекетехаваш, Кечкешо, Мойшелхаваша, Штолхаваша, Петроц, Кевеш, Будфалва, Вінцес, Алшо Рона, Ганяфалва, Бартфалва, Феерфалва, Углялва, Угля.

Я. Мігалі роз'яснює, що сини Балка і Драга вимагали права володіння цими селами, землями і полонинами, але не змогли «усунути» від фактичного володіння місцевих дрібних дворян (немешів) та, можливо, і не хотіли цього робити, бо останні служили у бандеріальних загонах Драгів.

Серед документів, що походять із перших десятиліть XV ст., декілька стосуються питання володіння селами Мараморощини представниками сім'ї Урмезеї²⁹ та Долгаї³⁰.

У квітні 1411 р. король Жігмонд наказує «ввести у право володіння»³¹ представників сім'ї Долгаї – Санісло і братів його Яноша, Дьордя землями Розалвія, Шайо, Сурдок, Батіза, Петрова, Леордіна, Руско Поляна, Коньха.

Чимало є грамот про передачу права кенезіату різним сім'ям, іноді ці документи суперечили попереднім королівським даруванням. 6 вересня 1412 р.,

²⁶ Mihályi János, *Máramarosí diplomák...*, Old. 65-67, 89-90, 98, 99, 100, 102, 123-125.

²⁷ *Idem*, Old. 65-67.

²⁸ *Idem*, Old. 125.

²⁹ *Idem*, Old. 157, 163, 201.

³⁰ *Idem*, Old. 166, 168, 175-178, 203, 212, 213, 222-223, 225-226, 231-232.

³¹ *Idem*, Old. 166-167.

згідно рішення державного судді, син Білкеї Баліци Шандрін і син Іштвана Петер «введені у володіння кенезіатом» Липчи та Горінчова «за звичаями Марамороської землі та ігноруючи спротив онуків Урмезеї Санісло Петера і Іллеша... або будь-кого іншого»³². В іншому документі, виданому того ж року (14 листопада), читаємо, що «сини Урмезеї Іштвана за сприяння румунського Яноша отримали від короля Жігмонда дарчий лист на володіння селами Липче і Горінчово. Петер та Іллеш Урмезеї стверджували, що цією дарчою вони отримали не тільки кенезіат, а повне право володіння названими селами і користувалися цими правами»³³. Незважаючи на це, державний суддя прийняв рішення «ввести у право володіння селами Білкеї Шандора сина Баліци і Білкеї Петера сина Іштвана. Адже «іхні предки румуни Шерачен, Балінт, Міклош і Лукач ще у 1350 р. отримали право кенезіату на ці два румунські села від короля Лайоша». І далі: «згідно зі звичаями Марамороських земель, Шандор та Петер Білкеї визнані як єдині володарі сіл». Я. Мігалі висловив припущення, що документ доводить саме те, що право кенезіату не зникло, воно і не змінилося суттєво, хоча король міг дарувати те саме володіння (село, пасовища і т.п.) іншій особі, заперечуючи цим дарування свого попередника. Отже, хто мав право на кенезіат, той і отримував усі прибутки з земель, половину натурального податку (так звана п'ятдесятинна) зобов'язувався віддавати казні, а у випадку війни - служив у королівському війську.

Долгаї поступово нагромадили значні статки, вони володіли багатьма селами та землями. Так, у 1416 р. за розпорядженням короля Жігмонда сини Шандора Долгаї Петер і Міклош отримали право володіння на половину частини сіл Долга і Задня³⁴. Сини Яноша Долгаї – Янош, Богдан, Санісло і Дьордь не погоджувалися із таким рішенням, не бажали виконувати наказу і тому король невдовзі викликав їх до суду. Іншою частиною Долги і Задні володіли саме брати Долгаї Янош, Богдан, Санісло і Дьордь. Король у 1417 р. закріплює за ними це право володіння³⁵. Суперечка між родичами тривала довго³⁶, навіть був випадок, коли у 1419 р. Дьордь Долгаї із застосуванням зброї не дозволив державному урядовцю описати майно Богдана, яке за рішенням державного судді мали конфіскувати і передати сину Шандріна Долгаї Міклошу³⁷. Справа вирішилася тільки у 1421 р., коли родичі Долгаї, сини Шандріна і сини Яноша, Петер і Міклош отримують половину маєтку Долга, Задня і Нягфоррашг та, як компенсацію за збитки, другу половину Нягфорраші та 450 форінтів³⁸. Подібні суперечки та довготривалість їх вирішення характерні і у випадках з іншими кенезами та немешами Мараморощини.

³² *Idem*, Old. 182-183.

³³ *Idem*, Old. 185.

³⁴ *Idem*, Old. 203.

³⁵ *Idem*, Old. 212.

³⁶ *Idem*, Old. 213, 222-223, 225-226, 231-232.

³⁷ *Idem*, Old. 232-233.

³⁸ *Idem*, Old. 255-258.

Отже, за матеріалами «Марамороських дипломів...» бачимо, що структура суспільства Марамороського комітату і земельно-майнові відносини мали свою особливість. Дворянське суспільство сформувалося із джерел дворянського та кенезіального землеволодіння. Обидва були результатом королівського дарування. Документи, подані Яношем Мігалі, саме і відображають певний етап формування цієї особливої системи дворянського суспільства. Бачимо, що грамоти, видані або повторені королем Людовіком, фіксують нових власників, підтверджують право володіння на даровані ще попереднім королем землі, села. А ось документи з часів правління Жігмонда у більшій частині вказують на суперечки між землевласниками, старими і новими власниками, сусідами тощо. З цього періоду більше судових рішень, королівських розпоряджень про перегляд меж володінь, опис сіл та інше.

У збірнику «Марамороські дипломи...» зібрано виявлені дослідником актові документи двох століть. Цікаво простежити, що від короля Карла Роберта походять тільки чотири документи – дарчі грамоти³⁹. Починаючи з Людовіка Великого, кількість грамот, листів та розпоряджень зростає. Простежується і те, що складнішими стають і земельні відносини, які є об'єктом наведених документів. Актівий комплекс середньовічних джерел з історії Мараморошу у проаналізованому збірнику далеко не повний, але і у такому вигляді вони у певній мірі віддзеркалюють характер земельно-майнових відносин знаті Мараморського комітату XIV-XV ст. Це був період формування дворянського землеволодіння і трансформації комітатів від королівських до дворянських.

В цілому, відзначимо цінність збірника документів угорського історика початку ХХ ст. Я. Мігалі для сучасної науки. Джерельний матеріал може доповнити відомі сторінки історичного краєзнавства. Висока професійність як даної джерелознавчої праці, так і інших робіт Я. Мігалі є свідченням рівня угорської науки на зламі ХІХ-ХХ ст., особливо факту аналізу і критики джерел з історії.

³⁹ *Idem*, Old. 6-16.